

РОСІЙСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ПОЛЬЩІ ТА РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ В 1938–1939 рр.

Простежується процес вивчення російськими істориками ролі та місця українського питання в зовнішній політиці Польщі та СРСР у 1938–1939 рр. Пропонується авторська систематизація досліджень, які містять аналіз зазначеної проблеми.

Ключові слова: українське питання, російська історіографія, спеціальні дослідження, зовнішня політика.

Постановка проблеми та її актуальність. Упродовж 1938–1939 рр. українське питання відіграло важливу роль у зовнішній політиці Польської Республіки та Радянського Союзу, було постійним подразником їхніх взаємин, викликало значний інтерес з боку інших європейських держав, перетворилося на актуальну проблему на міжнародній арені. Наповнюючи сутність українського питання винятково власним змістом і баченням шляхів розв'язання, Польща та СРСР докладали значних зусиль, аби поставити нездоланий бар'єр державницьким і соборницьким прагненням національно-свідомих українців, намагалися використати його у своїх геополітичних розрахунках. За останніх два десятиліття російські науковці доклали чимало зусиль з метою неупередженого вивчення зовнішньої політики Росії і Польщі крізь призму їхнього ставлення до українського питання в період 1938–1939 рр. Разом з тим поза межами ґрунтовних наукових узагальнень залишилося чимало її аспектів, які й надалі постають сумішню об'єктивних знань та історичних міфів, свідчать про наявність рудиментів радянської історичної науки, включно з її стереотипами та звичками у свідомості дослідників, породжують

Трофимович Лілія Володимирівна, кандидат історичних наук, викладач кафедри, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Трофимович Л.В., 2012

пристрасні суперечки і дискусії. Усе це підтверджує актуальність висвітлення наукового доробку російської історіографії зазначеного періоду.

Автор поставила за *мету* з'ясувати стан розробки теми у контексті компаративного переосмислення напрацьованих російських авторів, окреслити основні історіографічні напрями її вивчення.

В історіографії Російської Федерації розглядувані питання привертали до себе пильну увагу і стали предметом гострих дискусій протягом двох останніх десятиріч. Причому йшлося не просто про тлумачення тієї чи іншої події 1938–1939 рр., а й про цілком протилежні оцінки причин і початку війни, що мають безпосереднє відношення до нинішньої європейської політики. З одного боку, вона позначена інтенсивними зусиллями у всіх напрямках наукового пошуку. Особливо плідним у цьому руслі став 2009 рік. Тоді побачив світ збірник “Партитура Другої світової війни. Хто і коли розпочав війну?” [25], авторський колектив якого на основі нещодавно розсекречених матеріалів дав широкий геополітичний контекст подій і процесів, що передували війні. В додатку до збірника вміщені документи з Архіву зовнішньої політики МЗС РФ, чимало з яких друкуються вперше.

У цьому ж році з'явилося наукове видання “Міжнародна криза 1939 року в трактуваннях російських і польських істориків”. Його основна мета – співставити позиції російських і польських науковців і пролити нове світло на кризу 1939 р., що тут розглядається як явище комплексне і багатопланове, розвиток якого обумовили політичні, дипломатичні, ідеологічні і військові процеси та фактори. Значна увага приділена висвітленню зовнішньої політики СРСР і Польщі в 1938 і 1939 рр., вересневому збройному конфлікту між ними, які неоднозначно оцінюють російські та польські автори збірника. Зокрема, у вміщеній тут статті В. Смирнова [33] проаналізовані погляди російських істориків на ймовірні зовнішньополітичні кроки сталінського керівництва після одержання ним агентурним шляхом повідомлення про те, що німецький напад на Польщу відбудеться, скоріше за все, у серпні 1939 р. Частина з них вважала, що у тогочасному становищі кремлівська верхівка могла вибирати одну з трьох можливостей: угода з Німеччиною, союз із Великобританією та Францією чи суворий нейтралітет. Домовленість з

Берліном обіцяла Москві значні територіальні прирощення і шанс тимчасово залишитись осторонь війни, що загрожувала розпочатися найближчим часом. Альянс з Лондоном і Парижем, які підтримували Другу Річ Посполиту, забезпечував Радянському Союзу потужних союзників у боротьбі з Третім рейхом, але передбачав негайний вступ у війну на випадок нападу останнього на Польщу, причому такий варіант не обіцяв СРСР жодних територіальних придбань. Деякі російські дослідники висловлювали думку, що Радянський Союз міг би зберігати статус дійсно нейтральної держави, не вступаючи в угоду ні з Німеччиною, ні з Великобританією та Францією, а виграючи час для кращої підготовки до неминучої війни. На думку В. Смирнова, навряд чи б це врятувало Польщу від розгрому, проте, безперечно, не дозволило б СРСР розширити свою територію [33, 38].

У 2009 р. побачив світ спеціальний випуск журналу “Вестник МГИМО – Университета” [5], присвячений 70-й річниці початку Другої світової війни. У цьому фундаментальному виданні російські та зарубіжні автори (надруковані тут праці деяких з них були також вміщені у згадуваній вище книзі “Міжнародна криза 1939 року...”), спираючись на багату джерельну базу і досягнення новітньої історіографії, здійснили вдалу спробу ґрунтовно і різнобічно дослідити міжнародну політичну кризу передодня війни, політику “умиротворення” західних держав, англо-франко-радянські переговори і радянсько-німецький пакт про ненапад від 23 серпня 1939 р., зовнішню політику СРСР і Польщі, вересневу війну між ними. В збірник включена також величезна кількість нових розсекречених документів радянської розвідки за передвоєнні роки, що дало можливість певною мірою по-новому поглянути на військово-дипломатичні зусилля європейських країн і їх сприйняття кремлівською верхівкою.

Тоді ж з’явилося друге видання колективної монографії “Катинський синдром в радянсько-польських і російсько-польських відносинах”, авторами якої є І. Яжборовська, А. Яблоков і В. Парсаданова [36]. З позицій нових методологічних підходів тут викладений цікавий, ґрунтовно удокументований матеріал про становище Польщі між СРСР і Німеччиною в кінці 30-х років, згадану вище змову Москви і Берліна, поділ Другої Речі Посполитої і ліквідацію її армії. У цій праці чи не вперше в російській історіографії піднято

питання про те, що підготовка і входження радянських частин на територію Польщі супроводжувалися розпалюванням антипольських настроїв серед особового складу, підбурюванням населення Західної України до зведення рахунків за минуле, до знищення “експлуататорів”, пограбування майна поляків, а також до боротьби з українським національним рухом.

Як впливає з монографії, командири, комісари, червоноармійці почали перебирати на себе роль “месників за народні страждання” та “карального меча правосуддя”. Цілковита безкарність у розпорядженні “людським матеріалом”, освячена ідеологією боротьби з “класовими ворогами” і “білополяками”, вилилась у незаконні розстріли, масові вбивства військовополонених і цивільних осіб. Ходили чутки про те, що оскільки Польська держава перестала існувати, це нібито припинило стосовно її громадян дію міжнародного права: полонених і заарештованих можна просто знищувати. Нерідко на це націлювали партійні органи [36, 74–77]. Разом із тим у чотирьох зазначених вище публікаціях практично не простежується українське питання у зовнішній політиці СРСР і Польщі.

У 2008 р. побачило світ фундаментальне дослідження відомого російського історика О. Чубар'яна [35]. Вузлові проблеми передвоєнних міжнародних відносин розглядаються тут крізь призму зовнішньої політики СРСР, яка, на думку автора, при всій її брутальності була водночас невідомою складовою загального світового процесу і витікала з прагнення забезпечити власну країну будь-якою ціною, включаючи навіть співпрацю з агресором. Крен у бік Берліна свідчив, що Й. Сталін “втратив почуття міри і відчуття реальності” і призвів до того, що “Радянський Союз став немовби заручником Німеччини та її дій” [35, 437]. Заслуговує також на увагу дослідження О. Чубар'яном реакції Великобританії, Франції та США на вступ Червоної Армії в Західну Україну. Вивчення російських і зарубіжних архівів дало можливість йому зробити такий висновок: державні та політичні лідери Заходу поставилися до цього суто прагматично, а то й цинічно, виходячи з власних кон'юнктурних міркувань, намагаючись перешкодити подальшому зближенню Москви і Берліна.

Російські дослідники М. Семіряга і В. Сіполєв пролили світло в своїх монографіях [27; 28] на дипломатичні таємниці

радянської та європейської історії 1939–1941 рр.: чому зазнали невдачі англо-франко-радянські переговори; чи була альтернатива радянсько-німецькому пакту про ненапад; як і для чого ділили Польщу в 1939 р. тощо? Якщо М. Семіяга впевнений: радянсько-німецькому договору існувала багатоваріантна альтернатива, то В. Сіполс намагався переконати читача в тому, що Кремль здійснював виважену зовнішню політику і пішов на підписання пакту Ріббентропа-Молотова лише після провалу переговорів з Великобританією та Францією, оскільки Німеччини виводив би гітлерівські війська до радянських кордонів. Відповідаючи тим сучасним історикам, які вважають, що не було необхідності в підписанні радянсько-німецького договору “Про дружбу і кордон” від 28 вересня 1939 р., В. Сіполс зазначив: “З точки зору максимально можливого забезпечення безпеки країни в тих надто складних умовах договір від 28 вересня був цілковито необхідним” [28, 139].

Важливі аспекти радянсько-польських відносин у передвоєнний період, а також збройний конфлікт у вересні 1939 р., ґрунтовно дослідили, спираючись значною мірою на архівні документи, Н. Лебедева [6–10], М. Мельтюхов [13–16], В. Парсаданова [21–24], С. Случ [29–32] та інші. Так, Н. Лебедева, досліджуючи підготовку “визвольного походу” Червоної Армії на західноукраїнські землі, прийшла до слушного висновку, що був розроблений детальний план воєнної кампанії і віддані конкретні накази про ведення наступальних бойових дій проти сусідньої держави, з якою СРСР був зв’язаний договором про ненапад, іншими міжнародними актами. “В дійсності, – зазначала вона, – перед військами стояло завдання не визволення і захист українського і білоруського населення, для чого було достатньо просто відтіснити з цих районів польські частини в Румунію й Угорщину, а нищівного і цілковитого розгрому польської армії, ліквідації держави, в якій сталінське керівництво протягом багатьох років вбачало потенційного противника” [10, 424].

Зі свого боку, С. Случ звернув увагу на те, що ні різке загострення міжнародного становища напередодні війни, ні наявність реальних загроз самому існуванню Польської держави не спонукали радянське керівництво навіть спробувати щось змінити. І це при тому, що об’єктивно Польщі як своєрідному бар’єру між СРСР і Німеччиною варто було

відвести важливе місце у політичних, військово-стратегічних і дипломатичних розрахунках Кремля. Російський історик переконаний у тому, що незалежно від тогочасних відносин з Польщею, збереження її в якості важливого елемента конфігурації сил на Європейському континенті повинно було відповідати національно-державним інтересам Радянського Союзу. Проте в цьому, як і у багатьох інших випадках, ці інтереси вступили у різке протиріччя з суб'єктивним фактором – поглядами та намірами Й. Сталіна. Існування Другої Речі Посполитої турбувало Кремль весною–літом 1939 р. лише в якості розмінної монети у великій політичній грі. На думку С. Случа, в умовах прямої загрози існуванню сусідньої з СРСР держави радянське керівництво на перший план висунуло два основні завдання: залишитись осторонь війни, яка насувалась, і видобути з неї максимальну вигоду, причому обидва вони безпосередньо були пов'язані з політикою стосовно Польщі [32, 340-341].

Водночас М. Мельтюхов висловлював у своїх працях думки, з якими не можна погодитись. Так він стверджував, що напередодні війни “...Москва неодноразово пропонувала Варшаві зближення, яке, між іншим, сприяло би збереженню “незалежності і територіальної цілісності Польщі” [15, 348]. Або: “Ніхто не заважав Варшаві домовитися з Москвою чи з Берліном і тоді не було б ніякої радянсько-німецької угоди. Але в реальному становищі другої половини 1930-х рр. варіант радянсько-польської домовленості був практично повністю виключений” [15, 352].

Усупереч фактам цей автор намагається переконати читача в тому, що таємний протокол до радянсько-німецького пакту про ненапад “носить достатньо аморфний характер”, оскільки, мовляв, “в будь-якому випадку жодних територіальних змін чи окупації “сфер інтересів” радянсько-німецький договір не передбачав” [15, 398-399]. Змушений визнати, що форма денонсації Радянським Союзом договорів з Польщею порушувала передбачену в їх текстах процедуру, М. Мельтюхов намагається, по суті, виправдати дії Москви: “Але як це звично і буває, життя набагато різноманітніше суворих юридичних формул, а міждержавні договори існують лише доти, поки це вигідно. В даному випадку інтереси Радянського Союзу явно вимагали втручання в події, що відбувались у Польщі” [15, 405]. Сумнівним виглядає і

наступне його твердження: “Звичайно, 17 вересня СРСР вступив у Другу світову війну, проте не на боці Німеччини..., а як третя сила, що діяла у власних інтересах” [13, 134]. Він не виключає, що дії Червоної Армії в Польщі можна оцінювати відповідно до сучасної термінології як “миротворчу операцію” [13, 364]. Висвітлюючи депортації поляків із Західної України, історик висловив думку, що це “певною мірою була форма пом’якшення радянським керівництвом гостроти національної ненависті на нових територіях... Не кажучи вже про те, що виселення – це ж не розстріл” [13, 372]. Тут його думка вельми схожа з позицією іншого російського автора Я. Гришина, який зазначав, що депортація стосувалася, мовляв, насамперед усіх членів військових організацій, осадників, поліцейських, жандармів, чиновників польського адміністративного апарату, частково духовенства, представників експлуататорського класу. “Тобто мова йшла про тих, – підкреслював він, – хто мучив, убивав, знущався, нещадно експлуатував мільйони білорусів й українців, хто перетворював їх на бидло. За заподіяне наступила розплата” [2, 189].

Взагалі, дії Радянського Союзу стосовно Другої Речі Посполитої в російській історіографії оцінюються суперечливо. Частина науковців вважає, що “визвольний похід” Червоної Армії став наслідком серпневих таємних домовленостей про поділ сфер інтересів у Східній Європі. На думку інших, успішні дії гітлерівських військ у Польщі та її розгром виявилися несподіванкою для сталінського керівництва, яке змушене було поспіхом здійснювати заходи у відповідь. Мовляв, насувалася загроза кордонам СРСР, з’явилось побоювання, що гітлерівське керівництво проігнорує пакт Ріббентропа-Молотова, і тому Кремль дав наказ Червоній Армії вступити на польську територію. “Введення Червоної Армії у східні райони Польщі 17 вересня 1939 р. і в прибалтійські країни влітку 1940 р., – стверджував О. Вішлев, – було здійснено радянським урядом не в порядку реалізації радянсько-німецьких домовленостей, а з метою попередження військової окупації чи політичного підпорядкування цих територій і держав, які готувалися гітлерівською Німеччиною в порушення діючих домовленостей” [1, 15].

На думку А. Уткіна, немає сумніву в тому, що швидкість дії гітлерівців вразила Й. Сталіна. Про те, що Москва перебувала в розгубленості, свідчила її вимога до Берліна

дотримуватися розподілу зон. Очевидно, кремлівський очільник боявся повної окупації Польщі, порушення нацистами домовленості, виходу вермахту до радянського кордону на величезній його протяжності. Тодішнє листування обидвох столиць не було схожим на майже союзницькі тости під час підписання пакту про ненапад. Було помітно, як швидко нахабніє Берлін і як проявляються змішані почуття Москви, котра розуміла, що справджуються її найгірші підозри. Тепер політика теж повинна була пришвидшити свій крок [34]. До речі, подібні думки про те, що німецький блицкриг у Польщі виявився цілковитою несподіванкою для СРСР, ми зустрічаємо у другому виданні масштабного проекту чотири томника “Світові війни XX століття”, в третьому томі якого, присвяченому висвітленню історії Другої світової війни, автори не наважились назвати агресією вересневе вторгнення Червоної Армії на польську територію [17, 86].

Знаний російський історик Ю. Жуков, повертаючись до вручення 17 вересня 1939 р. польському послу В. Гжибовському горезвісної ноти уряду СРСР про перехід Червоною Армією радянсько-польського кордону, що вже давно оцінена в історіографії як взірець цинізму, віроломства й облуди, а також до подальших військово-дипломатичних кроків Москви, які були заздалегідь визначені, тим не менше стверджував: “Легко помітити, що в ноті ще не містилося навіть натяку на можливість інкорпорації західних областей Білорусії й України і як би малася на увазі така можливість вирішення долі Польщі, при якій та не повинна була зникнути з політичної карти світу”. І далі: “Майже три доби – 17, 18, 19 вересня, доки Білоруський та Український фронти... вели незначні бої з розрізненими... деморалізованими польськими частинами, радянське керівництво очікувало, воно ще вагалось і тому не оголошувало про свої подальші дії, оскільки, швидше за все, не було впевнене як же йому слід вчинити. І лише 19 вересня Кремль погодився на включення західних областей Білорусії й України до складу СРСР, про що Молотов поставив до відома Шуленбурга (німецького посла в Москві. – *Авт.*)” [4, 52-53].

Сучасна російська історіографія поповнилась ґрунтовними монографіями В. Мар’їної [11] й А. Пушкаша [26], в

яких певна увага приділена питанню Карпатської України в політиці СРСР і Польщі у зазначений період. Побіжно його розглядають у своїх працях Я. Гришин [2; 3] та С. Морозов [18–20], для яких характерні надто критичні оцінки дій польської дипломатії під час чехословацької кризи.

Висновки. Досягнення російської історіографії у вивченні розглядуваної теми доводять, що багатьма авторами закладений тривкий фундамент для предметного вивчення зовнішньої політики СРСР і Польщі в 1938–1939 рр. Водночас російській історіографії притаманні недооцінка, а то й ігнорування українського фактора в європейській політиці розглядуваного періоду. Крім того, залишаються проблеми, що вимагають подальшого і глибокого вивчення: розгляд різних аспектів українського питання на засіданнях Політбюро ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У з питань зовнішньої політики, в інструкціях Й. Сталіна народним комісарам закордонних справ М. Литвинову, В. Молотову та радянським дипломатам; Карпатська Україна в діяльності радянської дипломатії досліджуваного періоду; українське питання в радянсько-німецьких відносинах восени 1939 р.

1. Вишлев О. Накануне 22 июня 1941 года. Документальные очерки / О. Вишлев. – М., 2001. – 231 с.
2. Гришин Я. Синдром русофобии. Россия и Польша: история взаимоотношений / Я. Гришин. – Казань: Заря, 1995. – 304 с.
3. Гришин Я. Путь к катастрофе. Польско-чехословацкие отношения 1932–1938 гг. / Я. Гришин. – Казань: Заря, 1999. – 184 с.
4. Жуков Ю. Сталин: тайны власти / Ю. Жуков. – М.: ВАГРИУС, 2005. – 720 с.
5. Завтра может быть уже поздно... Вестник МГИМО–Университета. Спец. выпуск к 70-летию начала Второй мировой войны – М.: МГИМО–Университет, 2009. – 598 с.
6. Лебедева Н. Катынь: Преступление против человечества / Н. Лебедева. – М.: Прогресс. Культура, 1994. – 348 с.
7. Лебедева Н. Политбюро ЦК ВКП(б) и советизация присоединенных к СССР в 1939 г. территорий / Н. Лебедева // Sowietyzacja kresów wschodnich II Rzeczypospolitej po 17 września 1939. – Bydgoszcz, 1998. – S. 33–54.
8. Лебедева Н. Германно-советское взаимодействие и ликвидация польского государства / Н. Лебедева // Восточная Европа между Гитлером и Сталиным. 1939–1941. – М., 1999. – С. 169–197.

9. *Лебедева Н.* Польша между Германией и СССР в 1939 году / Н. Лебедева // *Война и политика 1939–1941.* – М.: Наука, 1999. – С. 65–84.
10. *Лебедева Н.* Сентябрь 1939: Польша между Германией и СССР / Н. Лебедева // *Международный кризис 1939 года в трактовках российских и польских историков.* – М.: Аспект Пресс, 2009. – С. 407–445.
11. *Марьина В.* Закарпатская Украина (Подкарпатская Русь) в политике Бенеша и Сталина / В. Марьина. – М.: Новый хронограф, 2003. – 304 с.
12. *Международный кризис 1939 года в трактовках российских и польских историков / М. Волос, Я. Войтковяк, В. Дашичев [и др.] / Под ред. М. Наринского и С. Дембского.* – М.: Аспект Пресс, 2009. – 480 с.
13. *Мельтюхов М.* Упущенный шанс Сталина. Советский Союз и борьба за Европу: 1939–1941 (Документы, факты, суждения) / М. Мельтюхов. – М.: Вече, 2000. – 608 с.
14. *Мельтюхов М.* Советско-польские войны. Военно-политическое противостояние. 1918–1939 гг. / М. Мельтюхов. – М.: Вече, 2001. – 464 с.
15. *Мельтюхов М.* Советско-польская война / М. Мельтюхов // *Блицкриг в Европе. 1939–1941: Польша.* – М.: АСТ; СПб: Terra Fantastica, 2004. – С. 207–378.
16. *Мельтюхов М.* Советский Союз и политический кризис 1939 года / М. Мельтюхов // *Партитура Второй мировой. Кто и когда начал войну?* – М.: Вече, 2009. – С. 164–193.
17. *Мировые войны XX века: В четырех кн., 2-е изд.* – М.: Наука, 2005. – Кн. 3: Вторая мировая война. Исторический очерк. – 598 с.
18. *Морозов С.* Польско-чехословацкие отношения 1938–1939. Что скрывалось за политикой равноудаленности Ю. Бека / С. Морозов. – М.: Изд-во МГУ, 2004. – 528 с.
19. *Морозов С.* Как пилсудчики “заложили” чехов / С. Морозов // *Международная жизнь.* – 2005. – № 11. – С. 114–127.
20. *Морозов С.* В “мюнхенские дни” пилсудчики насторожили всю Европу и даже Третий рейх / С. Морозов // *Международная жизнь.* – 2006. – № 6. – С. 123–141.
21. *Парсаданова В.* Депортация населения из Западной Украины и Западной Белоруссии в 1939–1941 гг. / В. Парсаданова // *Новая и новейшая история.* – 1989. – № 2. – С. 17–36.
22. *Парсаданова В.* Трагедия Польши в 1939 г. / В. Парсаданова // *Новая и новейшая история.* – 1989. – № 5. – С. 11–27.
23. *Парсаданова В.* Польша, Германия и СССР между 23 августа и 28 сентября 1939 года / В. Парсаданова // *Вопросы истории.* – 1997. – № 7. – С. 13–31.

24. *Парсаданова В.* Эдвард Рьдз-Смиглы / В. Парсаданова // Вопросы истории. – 2007. – № 8. – С. 10–23.
25. Партитура второй мировой. Кто и когда начал войну? / Н. Нарочницкая, В. Фалин [и др.]. – М.: Вече, 2009. – 416 с.
26. *Пушкаш А.* Цивилизация или варварство: Закарпатье 1918–1945 / А. Пушкаш. – М.: Европа, 2006. – 564 с.
27. *Семиряга М.* Тайны сталинской дипломатии. 1939–1941 // М. Семиряга. – М.: Высшая школа, 1992. – 302 с.
28. *Сиполс В.* Тайны дипломатические. Канун Великой Отечественной: 1939–1941 / В. Сиполс. – М.: ТОО “Новина”, 1997. – 448 с.
29. *Случ С.* Внешнеполитическое обеспечение польской кампании и Советский Союз / С. Случ // Международные отношения и страны Центральной и Юго-Восточной Европы в начале Второй мировой войны (сентябрь 1939 – август 1940 гг.). – М., 1990. – С. 8–38.
30. *Случ С.* Советско-германские отношения в ходе польской кампании и вопрос вступления СССР во Вторую мировую войну / С. Случ // Славяноведение. – 1999. – № 6. – С. 32–43.
31. *Случ С.* Польша в политике Советского Союза. 1938–1939 / С. Случ // Советско-польские отношения в политических условиях Европы 30-х годов XX столетия: Сб. статей. – М.: Наука, 2001. – С. 156–190.
32. *Случ С.* Политика Германии и СССР в отношении Польши (октябрь 1938 г. – август 1939 г.) / С. Случ // Международный кризис 1939 года в трактовках российских и польских историков [Под ред. А. Наринского и С. Дембского]. – М.: Аспект-Пресс, 2009. – С. 309–348.
33. *Смирнов В.П.* Мюнхенская конференция и советско-германский пакт о ненападении в дискуссиях российских историков / В. Смирнов // Международный кризис 1939 года в трактовках российских и польских историков: Науч. изд. [Под ред. М. Наринского и С. Дембского]. – М.: Аспект Пресс, 2009. – С. 9–45.
34. *Уткин А.И.* Вторая мировая война / А.И. Уткин. – М.: Эксмо, 2003. – 960 с.
35. *Чубарьян А.* Канун трагедии: Сталин и международный кризис. Сентябрь 1939 – июнь 1941 г. / А. Чубарьян. – М.: Наука, 2008. – 476 с.
36. *Яжборовская И.* Катынский синдром в советско-польских и российско-польских отношениях. – 2-е изд. / И. Яжборовская, А. Яблоков, В. Парсаданова. – М.: РОСПЭН, 2009. – 519 с.

Надійшла до редколегії 29.02.2012 р.

Рецензент: *В.П. Шевчук*, доктор історичних наук,
доцент, Національний університет оборони України,
м. Київ.

Трофимович Л.В.
РОССИЙСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ ОБ УКРАИНСКОМ ВОПРОСЕ
ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ ПОЛЬШИ И СОВЕТСКОГО СОЮЗА
В 1938–1939 гг.

Прослеживается процесс изучения российскими историками роли и места украинского вопроса во внешней политике Польши и СССР в 1938–1939 гг. Предлагается авторская систематизация исследований, которые включают анализ указанной проблемы.

Ключевые слова: украинский вопрос, российская историография, специальные исследования, внешняя политика.

Trofimovich L.
RUSSIAN HISTORIOGRAPHY ABOUT THE UKRAINIAN
QUESTION IN THE FOREIGN POLICY OF POLAND AND THE
SOVIET UNION IN 1938–1939

The article is about the process of defining the role and place of Ukrainian problem in Polish and Soviet Union foreign policy between 1938–1939 researched by Russian. The author proposes the systematization of the research works which contain the analysis of this problem.

Key words: Ukrainian problem, Russian historiography, special research, foreign policy.